

กลวิธีการดัดแปลง “ตัวร้าย” ในวรรณกรรมไทยให้กลายเป็น “ตัวเอก”
ในบทเพลงร่วมสมัย

The Adaptation Technique of “Villain” in Thai Literature into
“Main Character” in Contemporary Song

สุภัทรา จันทร์ศักดิ์¹

Suphatthra Chanthakhat

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการดัดแปลงตัวร้ายในวรรณกรรมไทยให้กลายเป็นตัวเอกในบทเพลงร่วมสมัย โดยวิเคราะห์จากบทเพลงจำนวน 20 เพลง ที่สร้างสรรค์ระหว่าง พ.ศ. 2558 – พ.ศ. 2568 และเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ผลการศึกษาพบว่า บทเพลงร่วมสมัยปรากฏกลวิธีการดัดแปลงทั้งหมด 7 ด้าน ได้แก่ กลวิธีการดัดแปลงชื่อเพลง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง เนื้อเรื่อง ตัวละคร มุมมองการเล่าเรื่อง และภาษา ลักษณะสำคัญของการดัดแปลงคือ การนำเสนอว่า ตัวร้าย “ร้ายเพราะรัก” ซึ่งเกิดจากการตีความใหม่ มองต่างมุม แล้วเชื่อมโยงเรื่องราวความรักนั้นเข้ากับประสบการณ์ความรักของหนุ่มสาวร่วมสมัยที่ไม่สมหวัง ไม่สมบูรณ์ และไม่คู่ควร การดัดแปลงดังกล่าวสะท้อนภาพแทนทางสังคมวัฒนธรรมว่า 1. คนสมัยใหม่มีมุมมองในการ “มอง” วรรณกรรมต่างไปจาก “ชนบ” ในอดีต 2. วรรณกรรม คือ “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่เอื้อต่อการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และ 3. สื่อวัฒนธรรมประชานิยมเป็นพื้นที่หนึ่งในการสร้างสรรค์และสืบทอดวรรณกรรมให้แพร่กระจายและดำรงอยู่ในบริบทร่วมสมัย

คำสำคัญ: กลวิธีการดัดแปลง ตัวร้าย เพลงร่วมสมัย วรรณกรรมไทย

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
E-mail: suphatthra.ch@bsru.ac.th

Abstract

This article aims to study the adaptation technique of Villain characters in Thai literature into main character in contemporary songs by analyzing 20 songs created during 2015 – 2025 and broadcasted on the internet. The results has been found that there are 7 ways of adaptation of contemporary songs as; the adaptation techniques of song's name, plot, theme, content, character, narrative's point of view and language. The important characteristic of the adaptation is that the villain's presentation shows they are “evil because of love”. This characteristic is caused by the new interpretation and different point of view then connecting this love with the lovelorn, incomplete and unworthy love. The adaptation reflects the representation of the society that; 1. The new generation has the different point of “view” about literature from the “convention” in the past, 2. Literature is the “cultural capital” benefitting cultural reproduction, and 3. Popular culture media is one of the spaces for literary creation and continuation to diffuse and exist in the contemporary context.

Keywords: Adaptation technique, Villain, Contemporary song, Thai literature

บทนำ

บทเพลงเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่ใช้กลวิธีทางภาษาสร้างสรรค์และเล่าเรื่องที่เฉพาะ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวของมนุษย์ ความคิด อารมณ์และความรู้สึกของผู้สร้างสรรค์ออกมาให้ตรงตามเจตนา ผู้สร้างสรรค์ พร้อมกับโน้มน้าอารมณ์ของผู้เสพงานในเวลาจำกัด บทเพลงอยู่คู่กับมนุษย์มาช้านาน ในฐานะศิลปะที่ให้ความสุขและความบันเทิง ถ่ายทอดและผูกโยงอารมณ์ความรู้สึกกับผู้เสพเพลง รวมไปถึงบอกเล่าเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมที่เป็นบริบทการสร้างเพลงนั้น ๆ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม บทเพลงจึงเป็นวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่ทำให้ความงาม ความคิดและเป็นบันทึกปรากฏการณ์ทางสังคมกลาย ๆ

ปัจจุบันได้เกิดปรากฏการณ์หนึ่งที่น่าสนใจ คือ ความนิยมนำเอาตัวละครในวรรณกรรมไทย มาสร้างสรรค์เป็นบทเพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ตัวร้าย” ในขอบเขตของการอ่านวรรณกรรมนั้น ผู้อ่านจะพุ่งความสนใจไปที่ตัวละครเอก ซึ่งก็คือ “ตัวละครฝ่ายดี” ที่เป็นพระเอกนางเอก ตัวละครเหล่านี้มักเป็น “ภาพแทน” ของสิ่งดีงามที่ผู้คนคาดหวังและปรารถนา ในขณะที่ “ตัวร้าย” นั้นอยู่ตรงกันข้าม เป็น “ภาพแทน” ของสิ่งชั่วร้ายที่ผู้คนไม่ปรารถนา เช่น พระราม เป็นตัวแทนของผู้มีธรรม ยึดมั่นในรักแท้และเกียรติของนางอันเป็นที่รัก และกล้าหาญอดทน ในขณะที่ ทศกัณฐ์ เป็นตัวแทนของผู้ที่ไร้ซึ่งธรรม มากมากในกาม ตีอติงตัน และกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง บทเพลงที่นำ “ตัวร้าย” ในวรรณกรรมมาดัดแปลงนั้น มีจำนวนมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้ง บทเพลงเหล่านี้ได้รับความนิยมอย่างน่าประหลาดใจ เช่น เพลงความรักของยักษ์เขียว ที่นำตัวละครทศกัณฐ์จากเรื่องรามเกียรติ์มาดัดแปลงเป็นบทเพลงและมียอดเข้าชมทางช่องทางยูทูบ (YouTube) กว่า 148 ล้านครั้ง เพลงขุนช้างขุนฮ้างอีกที่ดัดแปลงจากเรื่องขุนช้างขุนแผน มียอดชมกว่า 103 ล้านครั้ง เพลงผีเสื้อสมุทร (รักเกินห้ามใจ) ที่ดัดแปลงจากเรื่อง พระอภัยมณี มียอดชมกว่า 27 ล้านครั้ง ฯลฯ “ตัวร้าย” เหล่านี้มีดีอะไร คนร่วมสมัยนิยม “ความชั่วร้าย” หรืออย่างไร และบทเพลงเหล่านี้ดัดแปลงวรรณกรรมเช่นไรจึงต้องใจผู้เสพ เหล่านี้คือ คำถามที่น่าสนใจ ซึ่งอาจสะท้อนปรากฏการณ์และความเป็นไปของสังคมไทยได้ส่วนหนึ่ง

การศึกษาการดัดแปลงวรรณกรรมสู่บทเพลงในงานวิชาการส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาภาพรวมของการดัดแปลงบทเพลงจากวรรณกรรม หรือเลือกศึกษาเฉพาะเรื่อง เช่น งานของ Wongduean & Intaraporn (2019, pp. 274 - 293) ศึกษาเรื่อง “ตัวละครจากวรรณคดีไทยในบทเพลงไทยสากล: ความนิยมและวิธีการนำเสนอ” Sookcharoen (2019, pp. 12 - 21) ศึกษาเรื่อง “การปรากฏใหม่ภายใต้การรับรู้เดิมของวรรณกรรมไทยในบทเพลงไทยสากล” และ Panyamee (2016, pp. 1 - 32) ศึกษาเรื่อง “รามเกียรติ์: การปรับเปลี่ยนจากวรรณคดีราชสำนักสู่เพลงสมัยนิยม” อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีการศึกษาองค์รวมของบทเพลงที่นำตัวร้ายจากวรรณกรรมมาดัดแปลงเป็น บทเพลง ผู้เขียนมีสมมติฐานว่า การนำตัวร้ายมาดัดแปลงเป็นบทเพลงน่าจะมีกลวิธีที่น่าสนใจบางอย่าง ที่ทำให้ “ตัวร้าย” ได้รับความยอมรับ หรือยอมรับได้ ในความรู้สึกของผู้เสพบทเพลงร่วมสมัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการดัดแปลงตัวร้ายในวรรณกรรมให้กลายเป็น ตัวเอกในบทเพลงร่วมสมัย โดยผู้เขียนได้ศึกษาจากบทเพลงทั้งหมด 20 เพลงโดยคัดเลือกกลุ่มข้อมูลจากเพลงร่วมสมัยที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับตัวร้ายในวรรณคดีไทย ทั้งตัวร้ายฝ่ายชายและฝ่ายหญิง (รวมทั้งตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่มีพฤติกรรมร้าย ๆ) เฉพาะที่เผยแพร่ในสื่ออินเทอร์เน็ตระหว่าง

พ.ศ. 2558-2568 และมียอดรับชมตั้งแต่ 10,000 ครั้งขึ้นไป และเป็นเพลงที่แต่งและร้องโดยมนุษย์ ไม่รวมเพลงจากวรรณคดีอื่น ๆ ที่แต่งและขับร้องโดย AI รายชื่อบทเพลงมีดังนี้ เพลงที่ดัดแปลงจากตัวละคร “ทศกัณฐ์” ในเรื่องรามเกียรติ์ ได้แก่ เพลงความรักของยักษ์เขียว (ทศกัณฐ์) หัวใจทศกัณฐ์ [Devil's Heart] ตัวร้ายที่รักเธอ และทศกัณฐ์มานะ เพลงที่ดัดแปลงจากตัวละคร “ขุนช้าง” ในเรื่องขุนช้างขุนแผน ได้แก่ เพลงขุนช้างฮ้างฮัก ขุนช้าง 2560 ขุนช้าง และขุนช้างมหาเศรษฐี เพลงที่ดัดแปลงจากตัวละคร “นางผีเสื้อสมุทร” ในเรื่องพระอภัยมณี ได้แก่ เพลงผีเสื้อสมุทร (รักเกินจะหักใจ) น้ำตาผีเสื้อสมุทร นางยักษ์ และนางยักษ์ก็รักเป็น เพลงที่ดัดแปลงจากตัวละคร “ชาละวัน” ในเรื่องไกรทอง ได้แก่ เพลงหัวใจชาละวัน และน้ำตาชาละวัน เพลงที่ดัดแปลงจากตัวละคร “กากี” ในเรื่องผาแดงนางไอ่ ได้แก่ เพลงท้าวภังคี ภังคีปมัญญู ภังคีพายฮัก และภังคี โดยที่จะประยุกต์ใช้ กรอบแนวคิดการดัดแปลงในการวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อฉันเกิดมาเป็น “ตัวร้าย”

ตัวร้ายที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยมักจะมีเส้นแบ่งความเป็นชั่วตรงข้ามกับตัวเอกที่ชัดเจน ทั้งในด้านรูปลักษณ์และพฤติกรรม กล่าวคือ จะมีรูปลักษณ์ที่ไม่งามตามขนบและ/หรือมีพฤติกรรมที่ชั่วร้าย ผิดต่อศีลธรรมอันดีของบริบทสังคมในวรรณกรรมนั้น ๆ โดยตัวร้ายที่พบในบทเพลงร่วมสมัยมีทั้งหมด 6 ตัวเป็นทั้งหญิงและชาย คือ ทศกัณฐ์จากเรื่องรามเกียรติ์ ขุนช้างจากเรื่องขุนช้างขุนแผน ชาละวันจากเรื่องไกรทอง ท้าวภังคีจากเรื่องผาแดงนางไอ่ นางผีเสื้อสมุทรจากเรื่องพระอภัยมณีและ กากีจากเรื่องกากี ดังจะได้อธิบายลักษณะ “ความร้าย” ของตัวละครแต่ละตัวตามเนื้อเรื่องเดิมดังต่อไปนี้

ตัวร้ายชายจะมีลักษณะรูปลักษณ์ไม่น่าชมหรือเป็นอมมนุษย์ กล่าวคือ ทศกัณฐ์เป็นยักษ์มี 20 มือ 10 หน้า ขุนช้างมีรูปชั่วตัวดำหัวล้านมาแต่กำเนิด ชาละวันเป็นจระเข้ที่แปลงกายเป็นมนุษย์ได้และ ท้าวภังคีเป็นนาค นอกจากรูปลักษณ์ที่ไม่งามหรือไม่ใช่เผ่าพันธุ์มนุษย์แล้ว ตัวร้ายชายยังมีพฤติกรรมชั่วร้ายหรือไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เช่น ทศกัณฐ์ที่เต็มไปด้วย ราคะ โทสะและโมหะ มักแสดงความพาลต่อโลกด้วยทะนงถึงความสามารถและอำนาจของตน ขุนช้างที่มักคอยใส่ร้ายยุแหยงเพื่อนด้วยความอิจฉาริษยา และยังคงคิดฆ่าเด็กบริสุทธิ์โดยไม่สำนึก ชาละวันผู้ชั่วร้าย พาลไปทั่วและมักมากในกาม ส่วนท้าวภังคินั้นได้ผูกจิตอาฆาตจากหญิงที่รักทำให้ตนตายจึงทำให้คนทั้งเมืองที่กินเนื้อกระรอก(ที่เป็นท้าวภังคีคืออิฐฐานแปลงกาย)ต้องตายตกตามไปด้วย

ตัวร้ายหญิงมีทั้งรูปไม่งามและรูปงาม นางผีเสื้อสมุทรเป็นเผ่าพันธุ์ยักษ์ และถูกนำเสนอภาพที่ตัวใหญ่ มีเขี้ยวยาวเลยออกมาจากปากและรูปลักษณ์น่าเกลียดน่ากลัว ส่วนนางกากีนั้นต่างออกไปที่มีรูปลักษณ์งดงาม อย่างไรก็ตามทั้งสองมีลักษณะที่ร่วมกันคือมีนิสัยที่ชั่วร้าย หรือทำผิดศีลธรรม เช่น นางผีเสื้อสมุทรที่ไปลักพระอภัยมณีมาแล้วบังคับให้พระอภัยมณีร่วมหลับนอนใช้ชีวิตเป็นสามีภรรยาของตน และเป็นคนที่โมโหร้ายเสมอ ส่วนนางกากีนั้นเป็นผู้ที่มีจิตใจไม่มั่นคง หลงใหลไปกับชายหนุ่มคนอื่นที่ไม่ใช่สามีของตน รวมไปถึงเปลี่ยนคุ่นอนแบบไม่ยับยั้งชั่งใจ

รูปแบบของการดัดแปลง “ตัวร้าย” ให้กลายเป็น “ตัวเอก”: จำแนกตามกลวิธีการเล่าเรื่อง

รูปแบบของการดัดแปลง “ตัวร้าย” ให้กลายเป็น “ตัวเอก” เป็นการวิเคราะห์ถึงลักษณะการดัดแปลง โดยพิจารณาจาก “การเล่าเรื่อง” ในบทเพลง ซึ่งจำแนกได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1) เพลงที่อ้างถึงเหตุการณ์จากรวรรณกรรมโดยตรง ลักษณะคือ บทเพลงจะเล่าถึงเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นตามตัวบทวรรณกรรมโดยตรง เช่น “เพลงกังคี” เล่าว่ากังคีเป็นพยานาคที่หลงรักนางไอ่ ได้แข่งบั้งไฟแต่ก็แพ้ท้าวผาแดง จึงแปลงกายเป็นกระรอกเผือกเพื่อยามลโฉมนางไอ่ กระทั่งถูกฆ่าตาย เป็นความรักที่ไม่สมหวัง เรื่องราวข้างต้นจึงเป็นไปตามตัวบทวรรณกรรม ตัวอย่างบทเพลงในกลุ่มนี้ เช่น เพลงนางกาก็ และ กังคี

2) เพลงที่สื่ออารมณ์เสมือนตัวละครกำลังเล่าเรื่อง ลักษณะคือ บทเพลงจะเล่าถึงความรู้สึกนึกคิดของตัวละครร้ายด้วยมุมมองที่ต่างจากตัวบทวรรณกรรมแบบฉบับ ทำให้เห็นว่าตัวละครก็มีชีวิตจิตใจไม่ต่างจากคนธรรมดาที่มีดีมีชั่ว และน่าเห็นใจ เช่น “เพลงกาก็หลงยุค” นางกาก็ได้ตั้งคำถามกับผู้ฟัง ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า “...ฉันไม่ได้ต้องการให้ใครต้องมนต์ลุ่มหลงในกลิ่นหอม ความงามเป็นที่หมายปอง ฉันผิดใช้ไหมที่เกิดมาแบบนี้...ผิดหรือที่ฉันรักตัวกลัวตาย” ความข้างต้นจึงเป็นการสื่ออารมณ์เสมือนตัวละครกำลังเล่าเรื่อง และตั้งคำถามกับผู้ฟัง ตัวอย่างเพลงในกลุ่มนี้ เช่น เพลงความรักของยักษ์เขียว (ทศกัณฐ์) ผีเสื้อสมุทร (รักเกินจะหักใจ) นางยักษ์ก็รักเป็น เป็นต้น

3) เพลงที่อ้างถึงตัวละครเพื่อเสริมอารมณ์ของเพลง บทเพลงในรูปแบบนี้พบมากที่สุด ลักษณะคือบทเพลงจะเล่าเปรียบเทียบความรักของหนุ่มสาวในโลกปัจจุบันกับตัวละครในวรรณกรรม ไม่ว่าจะเป็นรักเขาข้างเดียว รักที่ไม่สมหวัง รักต่างชนชั้น ฯลฯ เรื่องราวในวรรณกรรมที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นไปในลักษณะเสริมอารมณ์ของเพลงให้เข้มข้นชัดเจนขึ้น เช่น “เพลงขุนช้างอ้างฮัก” มีเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า “ถ้าลิเปรียบชีวิตของอ้ายกะฆ่าขุนช้าง มีแต่โตกับใจอ้างฮักที่มันฮักจริง กะบคือขุนแผนคนหล่อ คนที่บ่พอสะหล่อเรื่องผู้หญิง ถ้าถามถึงความฮักจริงได้ครึ่งอ้ายอยู่บ่” เนื้อเพลงข้างต้นตัวละครเอกในบทเพลงกับขุนช้างมีลักษณะร่วมกัน คือ แม้จะทุ่มเทความรักให้แก่หญิงคนรักไปมากมายเพียงใด แต่สุดท้ายก็แพ้ผู้ชายที่หน้าตาหล่อเหลา เรื่องราวในวรรณกรรมจึงช่วยเสริมอารมณ์เพลง หรือความรู้สึกของตัวละครในเพลงให้ชัดเจนและเข้มข้นยิ่งขึ้น

4) เพลงที่ขอพรตัวละครในวรรณกรรมซึ่งได้กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลักษณะคือ ตัวละครร้าย เช่น ขุนช้าง ในวรรณกรรมได้กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หนึ่ง ลักษณะร้าย ๆ ในตัวบทวรรณกรรมไม่ได้รับการกล่าวถึง แต่เน้นการเล่าถึงบารมีของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในแง่ที่สามารถเติมเต็มความปรารถนาของผู้ศรัทธาได้ เช่น ในบทเพลง ผู้บูชาอ้อนขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ “พ่อขุนช้าง” ขอให้ร่ำรวย ซึ่งมีที่มาจาก ที่ในวรรณกรรมขุนช้างเป็นเศรษฐีที่ร่ำรวย มีสมบัติมากมาย ดังนั้น เมื่อขุนช้างกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีอำนาจในการดลบันดาลในด้านความร่ำรวย บทเพลงในกลุ่มนี้ เช่น เพลงขุนช้างมหาเศรษฐี เนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า “นะเรียกเงิน ะเรียกทอง ยะมากอง เงินทองไหลมา พ่อขุนช้างโปรดจงนำพา ให้ลูกร่ำรวย”

รูปแบบของการดัดแปลง “ตัวร้าย” ให้กลายเป็น “ตัวเอก” ของบทเพลงที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 20 บทเพลง สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 รูปแบบของบทเพลง: จำแนกตามการเล่าเรื่อง

รูปแบบของเพลง	ชื่อเพลง	จำนวน
1. เพลงที่อ้างอิงเหตุการณ์จากวรรณกรรมโดยตรง	นางกาก็, ภั้งคี	2
2. เพลงที่สื่ออารมณ์เสมือนตัวละครกำลังเล่าเรื่อง	ความรักของยักษ์เขียว (ทศกัณฐ์), ฝี่เสื่อสมุทร (รักเกินจะหักใจ), นางยักษ์ก็รักเป็น, กาก็หลงยุค, ท้าวภั้งคี	5
3. เพลงที่อ้างอิงตัวละครเพื่อเสริมอารมณ์ของเพลง	หัวใจทศกัณฐ์ [Devil's Heart], ตัวร้ายที่รักเธอ, ทศกัณฐ์มานะ, ขุนช้างอ้ายฮัก, ขุนช้าง 2560, ขุนช้าง, น้ำตาฝี่เสื่อสมุทร, นางยักษ์, หัวใจชาละวัน, น้ำตาชาละวัน, ภั้งคิบบิบุญ, ภั้งคิพายฮัก,	12
4. เพลงที่ขอพรตัวละครในวรรณกรรมซึ่งได้กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์	ขุนช้างมหาเศรษฐี	1
รวมทั้งสิ้น		20

กลวิธีการดัดแปลงวรรณกรรมสู่บทเพลง: เมื่อตัวร้าย (จะ) กลายเป็นตัวเอก

Sornjai (2002, p. 428) กล่าวว่า การดัดแปลง หมายถึงการแปลงงานวรรณกรรมประเภทหนึ่งให้เป็นอีกประเภทหนึ่ง ในขณะที่ Prasannam (2021, pp. 20-29) เสนอว่า ในบริบทปัจจุบัน วิธีหนึ่งในการศึกษาการดัดแปลง คือ การมุ่งศึกษาในมิติศิลปวัฒนธรรม โดยพิจารณาการดัดแปลงในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคม Kaewkallana (2023, p. 105) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การสร้างสรรค์บทเพลงจากวรรณคดี ผู้แต่งอาจนำตัวบทในวรรณคดีมาดัดแปลงในประเด็นต่าง ๆ อาทิ การนำองค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ มาวิเคราะห์และตีความใหม่ เพื่อเป็นนัยในแง่ของการสื่อความใหม่ หรือความคิดอารมณ์ หัวข้อนี้ ผู้เขียนจะประยุกต์แนวคิดเรื่องการดัดแปลงมาวิเคราะห์การดัดแปลง “ตัวร้าย” ในวรรณกรรมไทยให้กลายเป็น “ตัวเอก” ในบทเพลงร่วมสมัย ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

กลวิธีการดัดแปลงชื่อบทเพลง

การตั้งชื่อวรรณคดีไทยส่วนใหญ่มักตั้งชื่อจากตัวละครเอกเพื่อจะสื่อถึงคุณลักษณะของตัวละคร เช่น รามเกียรติ์ หมายถึง เกียรติของพระราม พระอภัยมณี สื่อถึงแก่นเรื่อง การให้อภัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง ฝาแดงนางไอ่ ตั้งชื่อตามตัวละครเอกชายหญิงที่มีความรักผูกพัน ส่วนการตั้งชื่อตามตัวละครเอก ได้แก่ ไกรทอง กากี สำหรับเรื่องขุนช้างขุนแผนนั้นตั้งชื่อตามตัวละครเอกและตัวละครร้ายเป็นไปในลักษณะคู่ตรงข้าม

กลวิธีการตั้งชื่อบทเพลงได้มีการดัดแปลงจากขนบการตั้งชื่อวรรณคดีโบราณที่ตั้งตามชื่อตัวละครเอกตามที่ได้กล่าวมา การตั้งชื่อบทเพลงส่วนใหญ่ได้ดัดแปลงโดยใช้กลวิธีการนำชื่อตัวละครตัวร้ายมาเป็นชื่อบทเพลงและมีคำขยายที่สื่อถึงความรักที่ผิดหวัง ตัวอย่าง การใช้สัญลักษณ์ คือ หัวใจ

และ น้ำตา ประกอบกับชื่อตัวละครตัวร้าย ได้แก่ “หัวใจทศกัณฐ์” และ “หัวใจชาละวัน” จะเห็นได้ ผู้แต่งเพลงจับคำว่า “หัวใจ” ของทศกัณฐ์ตัวร้ายจากเรื่องรามเกียรติ์ก็เหมือนกับหัวใจของคนทั่วไป แม้จะเป็นยักษ์ เมื่อผิดหวังจากความรักก็มีความทุกข์เหมือนคนทั่วไป ส่วน “หัวใจ” ของชาละวันตัวร้าย จากเรื่องไกรทอง เป็นหัวใจที่ยอมรับในฐานะผู้ชายต่อผู้ที่ได้แต่เฝ้ามองผู้หญิงสูงศักดิ์ที่หลงรักแต่ไม่สามารถเป็นความจริงได้

นอกจากนั้น ผู้แต่งนำคำว่า น้ำตา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งความทุกข์มาประกอบกับชื่อตัวร้าย ได้แก่ ชื่อเพลง “*น้ำตาผีเสื้อสมุทร*” และ “*น้ำตาชาละวัน*” น้ำตาของผีเสื้อสมุทรตัวร้ายจากเรื่อง พระอภัยมณีต้องหลงไหลเพราะเป็นยักษ์รูปร่างอัปลักษณ์น่ารังเกียจไม่สามารถร่วมเผ่าพันธุ์กับมนุษย์ ได้แม้จะทำดีสักเท่าใดก็ตาม เขาก็ไปมีคนรักใหม่ ส่วนน้ำตาของชาละวันตัวร้ายจากเรื่องไกรทอง ทำนองเดียวกับผีเสื้อสมุทร คือ ทำตัวอย่างไรก็ไม่มีความเห็นค่า ไม่เหมือนไกรทองที่มีเงินทองคาถาอาคม ต้องยอมตายเพราะสู้เขาไม่ได้

ชื่อเพลง “*ขุนช้างฮ้างฮัก*” และ “*กังคิพ่ายรัก*” เป็นกลวิธีการตั้งชื่อโดยใช้คำขยายที่สื่อถึง ความรักที่ไม่สมหวัง ผู้คนอื่นไม่ได้ โดยใช้คำว่า “ฮ้างฮัก” (ร้างรัก) กับ “พ่ายรัก” ขุนช้างต้องร้างรัก เพราะรูปร่างอัปลักษณ์งามสู้ขุนแผนไม่ได้ แม้จะไม่เคยนอกใจวันทองก็ตาม ส่วนกังคิก็ต้องพ่ายรัก ให้แก่ท้าวผาแดง แม้จะรักนางเฒ่ามากก็ตาม ชาตินี้พ่ายรักแล้วก็ตามก็จะรอชาติหน้าเพื่อจะได้สมหวัง

การดัดแปลงการตั้งชื่อของบทเพลงมี 2 ลักษณะ ลักษณะแรกเป็นการนำชื่อตัวละครร้ายมา ตั้งชื่อบทเพลงโดยตรง ตามที่ได้กล่าวแล้วว่าวรรณคดีมีขนบการตั้งชื่อด้วยตัวละครเอก **แต่บทเพลงที่มีการตีความใหม่** มักนำชื่อตัวร้ายมาตั้ง เช่น ขุนช้าง นางกาก็ ท้าวกังคิ ลักษณะที่สอง การตั้งชื่อนั้น นอกจากนำชื่อของตัวร้ายมาตั้งแล้วมักจะมีคำขยายเชิงอกหัก รักไม่สมหวังประกอบด้วย เช่น หัวใจทศกัณฐ์ น้ำตาผีเสื้อสมุทร กังคิพ่ายรัก เป็นต้น การตั้งชื่อดังกล่าวเป็นการดัดแปลงเพื่อให้พื้นที่กับตัวร้ายได้เรียกร้องสิทธิ์หรือตีแผ่ความรู้สึกให้คนอื่นรับรู้ผ่านกลวิธีการดัดแปลงการตั้งชื่อบทเพลง

กลวิธีการดัดแปลงโครงเรื่อง

โครงเรื่องเป็นเค้าโครงของพฤติกรรมต่าง ๆ ได้แก่ พฤติกรรมอันเป็นการกระทำของตัวละคร และความขัดแย้งในเรื่อง ด้วยบทเพลงมีเนื้อหาเพียงสั้น ๆ ลักษณะการดัดแปลงโครงเรื่องในบทเพลง **มักไม่ได้นำโครงเรื่องหลักในวรรณคดีมาสืบสาน** แต่หยิบยก “พฤติกรรมเกี่ยวกับความรัก” หรือ “ความขัดแย้งซึ่งเกิดจากความรัก” ของตัวละครฝ่ายร้ายในวรรณคดีมาเล่าต่อ ขยายความ หรือตีความใหม่ ทั้งนี้ กล่าวได้ว่า โครงเรื่องหลักในบทเพลงที่ดัดแปลงจากตัวร้ายในวรรณกรรม เป็นเรื่องราวของความรัก ได้แก่ รักที่ไม่สมหวัง เช่น รักข้างเดียว รักที่ไม่คู่ควร รักที่ไม่อยู่ในสายตา และรักที่ถูกบังคับ เป็นต้น เช่นในบทเพลงความรักของยักษ์เขียว หัวใจทศกัณฐ์ ตัวร้ายที่รักเธอ ขุนช้าง 2560 ผีเสื้อสมุทร(รักเกินจะห้ามใจ) หัวใจชาละวัน กังคิพ่ายฮัก เป็นต้น ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างโครงเรื่อง ของบทเพลง “*ความรักของยักษ์เขียว*” ที่กล่าวถึงความรักของทศกัณฐ์ที่มีต่อนางสีดาว่าเป็นรักข้างเดียว ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า “*ก็หมดทั้งใจสีดาน้องให้พระรามไปจนหมด มันเจ็บมันจุกในอกที่รักสีดาเพียงข้างเดียว วันไหนสีดาจะเห็นความรักของยักษ์ตัวสีเขียว ว่าหัวใจมันดวงเดียวรักเพียงหนึ่งเดียวก็แค่เธอ*” จากเนื้อเพลงจะเห็นว่า พฤติกรรมที่ทศกัณฐ์แสดงออกก็คือรักสีดาเพียงข้างเดียว รักแบบหมดหัวใจ และวอนขอให้นางสีดาเห็นใจตนเอง ดังนั้นความขัดแย้งในบทเพลงก็คือ รักข้างเดียว

ซึ่งโครงเรื่องที่ได้รับการนำเสนอนี้ต่างจากโครงเรื่องหลักในเรื่องรามเกียรติ์ที่กล่าวถึงความรักของพระรามที่มีต่อนางสีดา ต้องยัตราทัพติดตามหานางสีดาเป็นเวลากว่า 14 ปี

กลวิธีการดัดแปลงแก่นเรื่อง

แก่นเรื่อง คือ ความคิดหลักของเรื่องหรือสารที่แสดงนัยไว้ในงานประพันธ์ แก่นเรื่องเป็นความคิดเชิงนามธรรมที่แสดงผ่านภาพลักษณ์พฤติกรรมตัวละคร และสัญลักษณ์ ทั้งต้องตีความโดยผู้อ่านและผู้ชมด้วย (Royal Society of Thailand, 2009, p. 522) บทเพลงทุกเพลงได้ใช้กลวิธีการดัดแปลงแก่นเรื่องเพื่อให้เกิดความสงสารตัวละครตัวร้าย เช่น เรื่องรามเกียรติ์ แก่นเรื่องคือ ธรรมะย่อมชนะอธรรม ตัวละครฝ่ายธรรมะ คือ พระราม ที่ติดตามมารบเพื่อนำมเหสีสีดากลับคืน ส่วนตัวละครฝ่ายอธรรม คือ ทศกัณฐ์ ที่ไปลักพาณมเหสีของพระรามมา ต่างรบพุ่งจนในที่สุดฝ่ายพระรามเป็นฝ่ายชนะ

บทเพลงที่เกี่ยวข้องกับทศกัณฐ์ จำนวน 3 เพลง ได้แก่ ความรักของยักษ์เขียว หัวใจทศกัณฐ์ และตัวร้ายที่รักเธอ ต่างดัดแปลงแก่นเรื่องให้กลายเป็นเรื่อง “ความรักที่ผิดหวังทำให้เกิดความทุกข์” ผ่านสัญลักษณ์ ดังข้อความ “จะกล่าวถึงเรื่องราวความรักของยักษ์สีเขียว ที่มันรักเดียวแค่เพียงแม่นางสีดา เป็นถึงท่านเจ้าเมืองยิ่งใหญ่ครอบครองกรุงลงกา แต่หัวใจของสีดายังเอามาครอบครองไม่ได้” “ยักษ์สีเขียว” แทนทศกัณฐ์ เป็นการดัดแปลงการตั้งชื่อใหม่โดยใช้สีกายมาเป็นสัญลักษณ์ของการตั้งชื่อเพื่อให้กลุ่มผู้ฟังเข้าใจง่าย และลดทอนภาพลักษณ์ของยักษ์ที่น่ากลัว แม้จะเป็นยักษ์ที่ยิ่งใหญ่แต่ไม่สามารถครอบครองหัวใจของนางสีดาได้

นอกจากนั้นข้อความในบทเพลงหัวใจทศกัณฐ์ “เหมือนกับทศกัณฐ์ ถึงแม้จะเป็นพญายักษ์ แต่ก็ยังมีหัวใจเอาไว้เจ็บเอาไว้รัก และอยากให้เธอได้รู้ถึงแม้ว่าเธอไม่สนใจ ฉันมีรอยยิ้มฉันมีน้ำตาฉันเองก็มีหัวใจ” ส่วนเพลง ตัวร้ายที่เธอรัก “ทำดีกับเธอเท่าไร เธอไม่เคยหันมาเหลียวแล ไม่เคยที่จะแยแส ไม่เคยที่จะสนใจ ไม่เคยที่จะสงสาร ไม่เคยที่จะเห็นใจ ก็เรามันเป็นตัวร้าย ที่ไม่มีใครเขาอยากจำ” จากข้อความในบทเพลงทั้งสองกล่าวถึงพฤติกรรมอารมณ์ความรู้สึกของตัวทศกัณฐ์เป็นแก่นเรื่องคือ ความรักที่ผิดหวัง พยายามเรียกร้องให้นางสีดาเห็นใจ ประกาศให้โลกรู้ว่า “ฉันมีรอยยิ้มฉันมีน้ำตาฉันเองก็มีหัวใจ” เหมือนคนทั่วไป แม้ “จะทำดีกับเธอเท่าไร เธอไม่เคยหันมาเหลียวแล”

แก่นเรื่องที่มีการดัดแปลงดังตัวอย่างเรื่องรามเกียรติ์สื่อให้เห็น **การตีความใหม่** โดยการหยิบยกภาพลักษณ์ของความเป็นพญายักษ์ที่ยิ่งใหญ่ครอบครองกรุงลงกาแต่ไม่สามารถที่จะครอบครองหัวใจนางสีดาได้ ดัดแปลงพฤติกรรมของตัวละครจากตัวบทที่มีความโหดร้ายวางแผนไปลักนางหรือให้ญาติพี่น้องไปอกรบกลับมาให้เห็นพฤติกรรมที่มีแต่ความทุกข์มีน้ำตาแห่งความผิดหวัง รักนางสีดาคนเดียว พยายามทำดีทุกวิถีทางก็ไม่สามารถชนะใจนางได้ จึงต้องรับกรรมแห่งความทุกข์ อันเป็นการดัดแปลงแก่นเรื่องจากธรรมะชนะอธรรมมาเป็นการนำเสนอแก่นเรื่องของความรักที่ผิดหวัง

กลวิธีการตัดแปลงเนื้อเรื่อง

เนื้อเรื่องคือรายละเอียดของเรื่องราวที่ครอบคลุมเหตุการณ์หลัก ๆ ตั้งแต่ต้นจนจบ เนื้อเรื่องในบทเพลงที่ดัดแปลงจากตัวร้ายในวรรณกรรมมักพูดถึงความผิดหวังจากความรัก โดยมีกลวิธีการนำเสนอเนื้อเรื่อง 3 รูปแบบ ได้แก่ 1. กลุ่มเพลงที่เล่าถึง “ตัวร้าย” ตามเรื่องราวในวรรณกรรมด้วยท่วงทำนองที่เห็นใจ (พบจำนวน 3 เพลง) 2. กลุ่มที่สื่ออารมณ์ความรู้สึกเหมือน “ตัวร้าย” กำลังเล่าเรื่อง (พบ 5 เพลง) และ 3. กลุ่มที่เชื่อมโยง “ตัวร้าย” ในวรรณกรรมเพื่อเสริมอารมณ์ของเพลง (พบ 12 เพลง) ในหัวข้อนี้ ผู้เขียนจะขออภิปรายประเด็นที่ 3 ซึ่งพบมากที่สุด กลุ่มที่ 3 นอกจากบทเพลงจะให้รายละเอียดถึงความผิดหวังในความรักของตัวร้ายในวรรณกรรมแล้ว ลักษณะที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ การเปรียบเทียบหรือการเชื่อมโยงความรู้สึกนั้นกับความรักของหนุ่มสาวในยุคปัจจุบันที่ไม่สมหวังในความรักเช่นกัน บทเพลงที่นำเสนอเนื้อเรื่องในลักษณะนี้ ได้แก่ เพลงหัวใจทศกัณฐ์ ชุนช้าง อังฮัก นางยักษ์ หัวใจชาละวัน ภัศิรมณี เป็นต้น ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างเนื้อเพลง “**ภัศิรมณี**” ตอนหนึ่งว่า “**ชะตาบักอ้าย ชัยย้ายบ้านท้าวพังคิ ได้เกิดฮ่วมชาติคนดี แต่ปมสิริได้ใจ ผลาบฮอด ฮักจอดบ่เลิง ย้อนมาซ้ำไป ได้แอบฮักน้องนางไอ่ ใจอ้ายเฮ็ดได้ท่อนั้น**” บทเพลงนี้ได้เปรียบเทียบความรักของชายหนุ่มที่หลงรักหญิงสาว แต่ความรักนั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้จริงว่าความรักเช่นนี้คล้ายกับความรักของท้าวภักดิ์ที่มีต่อนางไอ่ที่ไม่อาจได้ครองคู่กันเช่นกัน ดังนั้นในบทเพลงเหล่านี้จึงมีเรื่องราว 2 เรื่องซ้อนกันอยู่ ได้แก่ เรื่องราวเกี่ยวกับความรักในดับทวรรณกรรมที่**ตีความใหม่**ผ่านมุมมองตัวร้าย และเรื่องราวเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาวร่วมสมัยที่ไม่สมหวังในรักเพราะมูลเหตุเช่นเดียวกันกับตัวร้ายในวรรณกรรม

กลวิธีการดัดแปลงตัวละคร

กลวิธีการดัดแปลงตัวละครที่เด่นชัดของบทเพลงนั้น จากชนบเดิมมักจะทำให้ความสำคัญกับตัวละครเอกในฐานะวีรบุรุษนักรบ เช่น พระราม รูปงาม รบเก่ง, ชุนแผน รูปงาม เจ้าชู้ เรื่องเวทย์วิद्याคม หรือไกรทอง ผู้มีวิชาอาคมปราบจระเข้ ฯลฯ แต่ในบทเพลงกลับให้ความสำคัญกับตัวผู้ร้ายหรือตัวละครปฏิปักษ์ ซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับฝ่ายตัวละครเอก มักจะขัดขวาง กลั่นแกล้ง ใส่ร้ายป้ายสีสร้างความเข้าใจผิด เพื่อมิให้พระเอกประสบความสำเร็จ (Royal Society of Thailand, 2009, p. 93)

กลวิธีการดัดแปลงตัวละครในบทเพลง ผู้แต่งจะนำพฤติกรรมฝ่ายดีหรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรักข้างเดียวที่ผิดมาเป็นจุดนำเสนอเพื่อเรียกร้องสิทธิ์ของหัวใจในฐานะมนุษย์คนหนึ่งที่ได้รับ ความทุกข์จากความรัก เช่น เพลงชุนช้าง ดังข้อความ “**หน้าตาสูไครไม่ไหว จึงมีแคใจเดียว จึงทำทุกอย่างที่มี เพื่อให้คนติมองพี่สักครั้ง**” ผู้แต่งพยายามนำเสนอว่าชุนช้างรักเดียวใจเดียว “**ที่ทำไปทุกอย่างนี้ ก็เพราะว่าข้ารักเจ้ากว่าใคร แม้เจ้าไม่เคยสนใจ ไม่เคยเผื่อใจให้กัน**” ชุนช้างยอมทำทุกอย่าง เพื่อได้ครอบครองนางวันทองแต่ไม่เคยได้รับรักกลับ สอดคล้องกับพฤติกรรมของนางผีเสื้อในเพลง ผีเสื้อสมุทร (รักเกินจะหักใจ) ดังข้อความ “**อกข้าสะท้าน หัวใจแหลกลาญ เมื่อเธอจะหนี ไ้อ้ สุดชีวิต พระอภัยมณี พี่คือดวงใจ แม้ร่างกายของข้าเป็นยักษ์ แต่ใจภักดิ์รักไม่เสื่อมคลาย ต่อให้อดตาย ไม่คิดทำร้าย กายพี่ให้บอบข้ำ**” ผู้แต่งตั้งใจใช้คำที่แสดงความรู้สึก “**อกข้าสะท้าน หัวใจแหลกลาญ**” เพื่อมุ่งให้เห็นอารมณ์รักที่ผิดหวัง เห็นความจงรักภักดีต่อพระอภัยมณี ต่อให้ตายก็ไม่คิดทำร้าย

การนำพฤติกรรมฝ่ายดีของขุนช้างรักนางวันทองเท่านั้นมานำเสนอ ในตัวบทวรรณกรรมแบบฉบับนั้น ขุนช้างเป็นคนอิจฉาริษยา ใส่ความขุนแผนว่าตายหรือให้ได้รับโทษ ฆูดคร่านางวันทองฆ่าพลายงาม ส่วนนางผีเสื้อนั้นเป็นยักษ์คู่ร้าย มีพฤติกรรมเชิงลบ เช่น การลักพาพระอภัยมณี กักขังให้อยู่ในถ้ำ การฆ่าตาเจ๊กยายเจ๊ก การอาละวาดต่าทอกับฤๅษีที่เกาะแก้วพิสดาร พฤติกรรมฝ่ายลบของตัวละครดังกล่าว ผู้แต่งไม่ได้นำมากล่าวไว้ในบทเพลงแต่กลับใช้กลวิธีดัดแปลงเลือกสรรเฉพาะพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่สื่อให้เห็นว่าตัวละครรักเดียวใจเดียว ทำทุกวิถีทางเพื่อจะให้คนรักมารักตอบ แต่ก็ไม่ผลเพราะเป็นรักข้างเดียว การดัดแปลงตัวละครจึงเป็นการเลือกนำเสนอเพียงบางแง่มุมของตัวละครซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของผู้แต่งบทเพลง ไม่ได้นำเสนอพฤติกรรมตัวละครรอบด้านตามต้นฉบับวรรณกรรม

กลวิธีการดัดแปลงมุมมองการเล่าเรื่อง

โดยทั่วไปการเล่าเรื่องในชนบทของวรรณกรรมแบบฉบับของไทย ผู้เล่าจะเล่าโดยให้ตัวเองคือพระเอกและนางเอกเป็นศูนย์กลางของเรื่อง กล่าวคือ ตัวเอกเป็นผู้ดำเนินเรื่อง เหตุการณ์ใด ๆ ที่เกิดขึ้นในเรื่องมักเกี่ยวข้องกับพระเอกนางเอก เรื่องนั้นดีชั่วอย่างไรมักมองผ่านมุมมองของตัวเอง อย่างไรก็ตามเมื่อนำวรรณกรรมมาดัดแปลงเป็นบทเพลง เรื่องราวต่าง ๆ ได้รับการนำเสนอผ่านมุมมองของตัวร้าย ดังนั้น มุมมองที่ได้รับการนำเสนอจึง “ต่าง” จากตัวบทในวรรณกรรม เช่น ตัวละคร “ผีเสื้อสมุทร” ในเรื่อง พระอภัยมณี ที่ถูกนำเสนอภาพด้านลบ ไม่ว่าจะป็น รูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว นิสัยกักขะขุดดินโหดร้าย มากมากในกามารมณ์ หรือไม่เจียมตัวในเผ่าพันธุ์ของตน หากแต่ในบทเพลงที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ได้ดัดแปลงมุมมองการเล่าเรื่องโดยมองผ่านความรู้สึกและจิตใจของตัวละครฝ่ายร้าย คือ นางผีเสื้อสมุทร ว่า ผิดไหมที่ผู้หญิงไม่สวยจะหลงรักและหมายปองผู้ชายที่หล่อเหลาสักคน ผิดไหมที่ผู้หญิงคนนี้จะทุ่มเทและทำทุกอย่างไม่ว่าจะถูกหรือผิดเพื่อให้ได้อยู่กับผู้ชายที่เธอรักแม้เพียงชั่วครู่ชั่วยาม ดังเนื้อเพลง *ผีเสื้อสมุทร(รักเกินห้ามใจ)* ตอนหนึ่งว่า “อย่าหวาดกลัวฉันเลยได้ไหม ฉันไม่คิดจะทำร้ายเธอ แค่นี้ใจก็รัก รักเธอหมดใจ เห็นสายตาที่เธอมองฉัน ก็รู้ว่าป็นเช่นไร เธอต้องฝันหัวใจแค่นั้น ตอนอยู่กับฉัน” และในตอนจบของบทเพลงนางผีเสื้อสมุทรได้ยืนยันว่า “ตราบลมหายใจสุดท้าย ก็ยังรักเธอ ไม่เสื่อมคลาย” ดังนั้น มุมมองในบทเพลงจึงเน้นให้เห็นความนึกคิดของตัวร้ายที่แม้จะแตกต่างจากชนบทในวรรณกรรมแบบฉบับ แต่ก็เป็นความเป็นไปได้และเป็นเหตุเป็นผลที่คนในชีวิตจริง ๆ อาจจะรู้สึกและมอง (อย่างเข้าใจตัวเอง) เช่นนั้น

นอกจากนี้มุมมองที่ได้รับการนำเสนอในบทเพลงยังปรากฏการวิพากษ์ของผู้ร้องผู้แต่งที่เป็นตัวแทนของคนร่วมสมัยต่อตัวร้ายหรือนางเอกที่มีพฤติกรรมร้าย ๆ ในวรรณกรรม เช่น เพลง *“กาภิหลงยุค”* ที่แสดงมุมมองแทนนางกาภิว่า หากนางมีชีวิตและเลือดเนื้อวิญญาณจริงนางจะรู้สึกเช่นไรที่ผู้คนเรียกนางว่าหญิงแพศยา ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า “คำก็ระยำ คำก็อัปรีดิ์ คำก็หญิงแพศยา นางในวรรณคดีในตำรายังไม่มีผู้ใดอื้อฉาวเท่าฉัน แต่จะมีใครพอรู้บ้างไหม ว่าฉันเองก็ปวดร้าวเหมือนกัน เบื่อราคีคาวฉาวทั้งคืนวัน ต่างประณามชื่อฉันว่ากาภิ” ผู้แต่งบทเพลงได้ตีความใหม่ แล้วนำเสนอตัวละคร “กาภิ” ว่าเป็นผู้ถูกกระทำจากผู้มีอำนาจ(แพศชาย) จึง “ต้องยอมเป็นทาสสาวท พลิกกายเหมือนคนไร้ศักดิ์ศรี...ผิดหรือที่ฉันรักตัวกลัวตาย” นอกจากนี้ ยังได้วิพากษ์พฤติกรรมของนางกาภิว่าก็ไม่ต่างจากผู้หญิง (บางคน) ในปัจจุบัน แต่ผู้หญิงเหล่านั้นไม่ได้ถูกตราหน้าว่า “หญิงระยำ อัปรีดิ์แพศยา”

กลวิธีการดัดแปลงภาษา

ตัวบทวรรณคดีส่วนใหญ่เป็นคำประพันธ์หรือร้อยกรอง หมายถึง ถ้อยคำที่เรียบเรียงให้เป็นระเบียบตามบัญญัติแห่งฉันทลักษณ์ โดยมีกำหนดข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความครึกครื้นและมีความไพเราะแตกต่างกันไปจากถ้อยคำธรรมดา (Ketprathum, 2003, p. 15) ตัวบทวรรณคดีที่เกี่ยวกับบทเพลง เช่น รามเกียรติ์ ไกรทองเป็นกลอนบทละคร ขุนช้างขุนแผนเป็นกลอนเสภา พระอภัยมณี กากี เป็นนิทานคำกลอน ส่วนท้าวผาดนางไอ่เป็นนิทาน

กลวิธีการดัดแปลงภาษาของบทเพลงจากตัวบทวรรณคดีนั้น ไม่ใช่ร้อยกรองแบบฉบับที่เคร่งครัดตามบังคับฉันทลักษณ์ แต่ยังคงขนบคำสัมผัสระหว่างวรรค ระหว่างบทแบบไม่เคร่งครัดตามรูปแบบของบทเพลง ส่วนภาษาที่ใช้ในบทเพลงเป็นการสรรคำแบบไม่วิจิตรแบบตัวบทวรรณคดี เป็นการดัดแปลงภาษาให้เข้าใจง่ายแต่กระชับใจ สะท้อนอารมณ์ต่อกลุ่มผู้ฟัง เช่น เพลง **หัวใจชาละวัน** ว่า “ชาละวันยอมพลีร่างกายแลกกับความรัก เอาวิญญาณชีวิตมาเดิมพัน เพียงเพราะคำว่ารักคำเดียวแค่นั้น จึงทำให้มันหมดสิ้นซึ่งลมหายใจ” บทเพลงข้างต้นใช้วิธีการดัดแปลงให้เป็นภาษาง่าย ๆ สื่อสารเข้าใจได้ง่าย ไม่มีคำศัพท์ยากที่ต้องเปิดพจนานุกรมหาความหมาย ภาษาดังกล่าวบอกเล่าเรื่องราวตัวร้ายชาละวันว่ายอมพลีร่างกายและวิญญาณเดิมพันชีวิต แม้จะต้องพบจุดจบของชีวิตก็ตาม

นอกจากนั้นผู้แต่งยังใช้ภาษาถิ่น (อีสาน) เช่น เพลงขุนช้างฮ้างฮัก น้ำตาผีเสื้อสมุทร ภัศิณีบุญ ยกตัวอย่างคำภาษาอีสานจากเพลง **น้ำตาชาละวัน** ดังเนื้อความว่า “เปรียบอ้ายคือจิ้ง ชาละวันเข้าใหญ่ เฮ็ดดีสำไ้โต เจ้ากะบ่เห็นค่า เข้าใจอยู่ว่าเทวดาท่านให้มา แค่นม นมเบ็งดาว บ่คือจิ้งคนมีเงินเป็นทอง” เนื้อความข้างต้นเป็นความเปรียบที่จับใจแสดงความน้อยเนื้อต่ำใจของชาละวันผ่านถ้อยคำถิ่นอีสาน เช่น เฮ็ดดี (ทำดี), นมเบ็งดาว (ได้แค่มองดูดาว สื่อว่าฝ่ายหนึ่งอยู่สูงเกินเอื้อม), บ่คือจิ้ง (ไม่เป็นอย่าง) กลวิธีการดัดแปลงภาษาโดยใช้ภาษาถิ่นอีสานมาแต่งบทเพลง ถ้อยคำง่าย ๆ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ฟังชาวอีสานให้เกิดความจับใจในอารมณ์ความรู้สึกของตัวละคร สามารถนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์ร่วมเรื่องความรักที่ผิดหวัง ก่อให้เกิดรสแห่งความสงสารต่อชะตากรรมความรักของ “ตัวร้าย” ที่ต้องร้ายก็เพราะความรักที่ซื่อตรงมั่นคงใจเดียว

จากบทเพลงที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 20 บทเพลง พบว่าบทเพลงส่วนใหญ่คือจำนวน 18 บทเพลงปรากฏการดัดแปลงครบทั้ง 7 ด้าน คือ กลวิธีการดัดแปลงชื่อเพลง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง เนื้อเรื่อง ตัวละคร มุมมองการเล่าเรื่อง และภาษา กล่าวได้ว่า แม้บทเพลงเหล่านี้ แม้จะมี “ราก” มาจากวรรณกรรม แต่ได้รับการนำเสนอในมิติที่แตกต่าง โดยนำจุดเล็ก ๆ ในวรรณกรรม ไม่ว่าจะป็นเหตุการณ์ ตัวละคร พฤติกรรม นิสัยใจคอของ “ตัวร้าย” มาตีความใหม่ เล่าใหม่ด้วยมุมมองใหม่ ทำให้ตัวร้ายมีมุมที่น่าสงสาร น่าเห็นใจ หรือแม้แต่เป็น “ผู้ถูกระทำ” เรื่องราวเหล่านี้บางส่วนคล้ายคลึงกับชีวิตคนจริง ๆ ที่มีตัวร้าย ไม่ได้สมบูรณ์แบบเหมือนพระเอกนางเอก ส่วนอีก 2 บทเพลงคือ เพลงนางกากี และภัศิณี พบการดัดแปลงเพียง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านกลวิธีการดัดแปลงชื่อเพลง มุมมองการเล่าเรื่อง และภาษา ทั้งนี้เพราะเพลงทั้ง 2 บทเพลงนี้อยู่ในกลุ่ม “เพลงที่อ้างถึงเหตุการณ์จากวรรณกรรมโดยตรง” เนื้อหาส่วนใหญ่ในบทเพลงจึงเล่าตามเรื่องราวที่เกิดขึ้นในวรรณกรรมต้นแบบ

ภาพแทนทางสังคมวัฒนธรรมที่สะท้อนจากการดัดแปลง “ตัวร้าย” ในวรรณกรรมสู่ “ตัวเอก” ในบทเพลงร่วมสมัย

การดัดแปลงนี้ได้ส่องสะท้อนให้เห็น “ภาพแทน” ทางสังคมวัฒนธรรม 3 ประการดังนี้

คนสมัยใหม่มีมุมมองในการ “มอง” วรรณกรรมต่างไปจาก “ชนบ” ในอดีต

วรรณกรรมเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของสังคม วรรณกรรมไทยย่อมเป็นสมบัติร่วมของคนไทย และคนไทยทุกคนมีสิทธิ์ที่จะหยิบฉวยเอาวัฒนธรรมนี้ไปประยุกต์ใช้ตาม “มุมมอง” “ความรู้” และ “จุดประสงค์” แห่งตน การดัดแปลงให้ “ตัวร้าย” กลายเป็น “ตัวเอก” ในบทเพลงร่วมสมัยอาจขัดต่อความรู้สึกของนักวรรณคดีและผู้รู้ ที่ตัวร้ายมักสื่อถึง “อธรรม” ที่เป็นข้อตรงข้ามกับ “ธรรม” หรือ “ความดี” ที่เป็นคุณลักษณะของตัวเอก อีกทั้งตัวบทวรรณกรรมแบบฉบับได้ตีตรา “ความเป็นผู้ร้าย” ให้แก่ตัวร้าย ผ่านรูปลักษณ์ พฤติกรรม นิสัย จนยากที่จะแก้ไข “ร้าย” กลายเป็น “ดี” ได้ เช่น ตัวละคร “ขุนช้าง” ในขุนช้างขุนแผนนั้น มีรูปไม่งาม หัวล้าน อ้วน มีพฤติกรรมที่แสดงถึงการเป็นผู้ไม่อยู่ในธรรม เช่น การหลอกพลาญงาม (ลูกติดภรรยา) เมื่อยังเป็นเด็กไปฆ่า การนำกระดูกผีจากป่าเข้ามาหลอกนางพิมพิลาโลยว่าขุนช้างตายแล้ว ฯลฯ

วิธีการที่บทเพลงสมัยใหม่ นำตัวร้าย คือ “ขุนช้าง” มาดัดแปลงให้กลายเป็น “ตัวเอก” ทำให้ขุนช้างกลายเป็นบุคคลที่น่าสงสาร น่าเห็นใจ เกิดขึ้นได้ เพราะผู้แต่งเลือกนำเสนอขุนช้างในเพียงบางแง่มุม นั่นก็คือ แง่มุมเกี่ยวกับความรัก ที่ขุนช้างซื่อสัตย์ ทุ่เม และจริงใจต่อนางอันเป็นที่รัก การที่ผู้แต่งบทเพลงร่วมสมัยเลือกนำเสนอแง่มุมนี้ (โดยไม่กล่าวถึงประเด็นอื่น ๆ ที่แสดงถึงความร้ายของขุนช้าง) และมุมมองเช่นนี้ขายได้ แสดงถึงการยอมรับของผู้เสพร่วมสมัย สะท้อนได้ระดับหนึ่งว่าคนสมัยใหม่มีมุมมองในการ “มอง” วรรณกรรมต่างไปจาก “ชนบ” ในอดีต ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า ส่วนหนึ่งสัมพันธ์กับกระบวนการทัศน์หลังโครงสร้างนิยมและหลังสมัยใหม่นิยมที่ผู้คนสนใจประเด็นที่แตกต่าง ไม่เชื่อในความจริงแท้เพียงหนึ่งเดียว โดยเชื่อว่าความรู้ความจริงเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ (Sangkaphanthanon, 2016, pp. 147 -152) ส่งผลให้ผู้คนสนใจประเด็นเล็ก ๆ เฉพาะตัว มุมมองแปลกใหม่ และ *มองต่างมุม* ในแง่นี้ ชุดความรู้เกี่ยวกับขุนช้างเองจึงไม่ได้มีเพียงชุดความรู้เดียว แต่ขึ้นอยู่กับบริบทและมุมมอง เช่น เนื้อเพลง *ขุนช้างฮ้างฮัก* ที่กล่าวว่า “*ขุนช้างไม่เคยนอกใจวันทอง แล้วขุนแผนของน้องฮักได้คืออ้ายอยู่*” ส่วนเพลง *ขุนช้าง 2560* ได้เล่าว่า การที่ขุนช้างได้ครองกายนางวันทอง และต้องอยู่ด้วยกันโดยที่รู้อยู่แก่ใจว่านางวันทองไม่ได้รักตน และอาจไม่มีวันได้รับรักนั้น “เป็นความเจ็บปวด” อย่างหนึ่ง ที่ช่วยสร้างรสแห่งความสงสาร ความเห็นใจ ให้แก่ ขุนช้าง ดังเนื้อเพลงตอนหนึ่งว่า “...*ขุนช้าง ที่ไม่มีทางได้ใจวันทอง ถึงแม้ได้เป็นเจ้าของ ไม่เคยได้หัวใจ*” จากที่นำเสนอข้างต้นจะเห็นว่า เมื่อ *มองต่างมุม* แล้ว ขุนช้างย่อมจะสามารถกลายเป็น “ตัวเอก” ที่ทั้งน่าเห็นใจ และน่าสงสารได้

วรรณกรรม คือ “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่เอื้อต่อการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

ที่จริง การดัดแปลงวรรณกรรมไทยเพื่อนำเสนอในรูปแบบใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดมาและหลากหลายรูปแบบ เช่น วรรณกรรมเรื่องไกรทอง ได้รับการดัดแปลงเป็นภาพยนตร์ ละครโทรทัศน์ ละครวิทยุ ละครเวที การ์ตูนลายเส้น การ์ตูนแอนิเมชัน คลิปเรื่องเล่า รวมถึงดัดแปลงไปเป็นการแสดงหมอลำและลิเก ดังนั้น การดัดแปลงวรรณกรรมเป็นบทเพลงจึงเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของการดัดแปลงวรรณกรรมในบริบทร่วมสมัย เหตุใดคนร่วมสมัยจึงนิยมนำวรรณกรรมมาดัดแปลง ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า

เพราะ วรรณกรรม คือ “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่เอื้อต่อการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม Jaruworn (2016, p. 74) อธิบายว่า ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาสังคมได้ ทุนวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่าความรู้ ภูมิปัญญาและงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบ โดยผู้รู้ในสังคม รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคมทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง วรรณกรรมคือภูมิปัญญาของบรรพชนที่สร้างสรรค์ขึ้น แล้วถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น วรรณกรรมไม่เพียงมีคุณค่าด้านความบันเทิง แต่วรรณกรรมแต่ละเรื่องยังมีคุณค่าด้านแง่คิด การอบรมสั่งสอนทางอ้อม รวมถึงการให้ประสบการณ์เทียบในชีวิตแก่ผู้อ่าน การดัดแปลงวรรณกรรมกลายเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่น่าสนใจอย่างไร ผู้เขียนวิเคราะห์ว่า วรรณกรรมหลาย ๆ เรื่องเป็นสมบัติร่วม ที่คนไทยส่วนใหญ่เคยได้เรียน หรือได้ยินได้ฟังมาบ้างแล้ว เมื่อคนร่วมสมัยนำวรรณกรรมมาดัดแปลง ผู้แต่งไม่จำเป็นต้องแนะนำเรื่องหรือตัวละครใหม่เพราะผู้คนมีพื้นความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวเหล่านั้นอยู่แล้ว ตัวบทที่ดัดแปลงจึงมีโอกาสดีหู เข้าถึง และได้รับการยอมรับจากผู้เสพได้ง่าย ดังจะเห็นได้จากบทเพลงที่ดัดแปลง “ตัวร้าย” ในวรรณกรรมไทยที่เป็นกรณีศึกษา หลาย ๆ เพลงมียอดการรับชมเกิน 100 ล้านครั้ง เช่น เพลงความรักของยักษ์เขียว (148 ล้านครั้ง) หัวใจศกัณฐ์ (171 ล้าน) ขุนช้างขุนแผน (103 ล้านครั้ง) เป็นต้น ความนิยมเช่นนี้ แสดงว่า การดัดแปลงที่เกิดขึ้น “ต้องใจ” และ “ได้รับการยอมรับ” จากผู้เสพสมัยใหม่ จึงนำมาซึ่งความสำเร็จทางธุรกิจ รายได้ รวมถึงโอกาสในเชิงสร้างสรรค์อื่น ๆ วรรณกรรม จึงเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ที่เอื้อต่อการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

สื่อวัฒนธรรมประชานิยมเป็นพื้นที่หนึ่งในการสร้างสรรค์และสืบทอดวรรณกรรมให้แพร่กระจายและดำรงอยู่ในบริบทร่วมสมัย

สื่ออินเทอร์เน็ต ที่เป็นสื่อใหม่ในวัฒนธรรมประชานิยมมีบทบาทยิ่งในการเป็นพื้นที่สร้างสรรค์และสืบทอดวรรณกรรม ด้วยคุณสมบัติของสื่อที่เปิดให้ผู้คนทั่วไปเข้าถึงได้ง่าย เสรี และเข้าถึงผู้รับสารในวงกว้างบนพื้นที่นำเสนอขนาดใหญ่ เหล่านี้ทำให้ “สื่ออินเทอร์เน็ต” กลายเป็นสื่อใหม่ที่ได้รับการยอมรับ และทรงพลัง วรรณกรรมหากไม่ได้รับการเล่าขาน หรือที่นักวรรณกรรมเรียกว่า “ถูกแช่แข็ง” วรรณกรรมนั้น ๆ ก็นับวันแต่จะสูญหายไป การดัดแปลงวรรณกรรมจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้วรรณกรรมยังมีชีวิต ยังมีหน้าที่และบทบาทในการตอบสนองต่อผู้คนในสังคม ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อนำวรรณกรรมมาดัดแปลงเป็นบทเพลง การเสพใช้เวลาไม่มาก (ประมาณ 3 นาที) บทเพลงเหล่านี้จึงเข้าถึงผู้คนได้มาก ผู้คนสามารถเสพ (ฟัง) ได้ถี่หรือบ่อยครั้ง จึงเป็นการเล่าซ้ำ ๆ ย้ำ ๆ ทำให้เรื่องราวในวรรณกรรมที่ถ่ายทอดผ่านบทเพลง “ฝัง” เข้าไปในความทรงจำหรือความรู้สึกของผู้เสพ ผู้เขียนขอยกกรณีวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่อง “ผาแดงนางไอ่” ประกอบการอภิปราย ผาแดงนางไอ่เป็นกึ่งตำนาน กึ่งนิทานในวัฒนธรรมของท้องถิ่นอีสาน สัมพันธ์กับความเชื่อท้องถิ่นเรื่อง “พญานาค” สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ควบคุมฝนฟ้าซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับสังคมเกษตรกรรม และเป็นที่มาของงานประเพณี “บุญบั้งไฟ” ซึ่งเป็นฮีต (จารีต) 12 ที่คนอีสานยึดถือ นอกจากนี้ “ผาแดงนางไอ่” ยังทำหน้าที่ให้คำอธิบายที่มาของหนองหานซึ่งเป็นบึงน้ำขนาดใหญ่ ทั้งหนองหานในจังหวัดอุดรธานี และสกลนคร และยังสัมพันธ์กับความเชื่อ “พญานาค” ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หนึ่งที่คนอีสานเคารพนับถืออีกด้วย ที่ผ่านมา วรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องนี้แพร่กระจายและรู้จักแพร่หลายในพื้นที่ของภาคอีสาน ต่อมา มีการดัดแปลงวรรณกรรมเรื่องนี้ในสื่อวัฒนธรรมประชานิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดัดแปลงเป็นละคร

โทรทัศน์ โดยช่องวัน31 ใน พ.ศ. 2568 การดัดแปลงครั้งนี้ ทำให้วรรณกรรมเรื่องนี้ได้รับการเผยแพร่สู่คนไทยผ่านสื่อสาธารณะส่วนกลาง ต่อมาละครเรื่องนี้ได้รับการเผยแพร่ซ้ำในสื่ออินเทอร์เน็ต ปฏิเสธไม่ได้ว่า การดัดแปลงดังกล่าวทำให้ “ผาแดงนางไอ่” แพร่กระจายไปสู่การรับรู้ของคนไทยทั่วประเทศ นอกจากนี้ ในการดัดแปลงครั้งนั้น ผู้สร้างยังได้สร้างสรรค์บทเพลงประกอบละครที่เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับผาแดงนางไอ่ ได้แก่ เพลงผูกฝ้ายสายแนน และบ่วงฮัก ซึ่งได้รับความนิยม และติดเทรนด์เพลงมาแรงอันดับ 1 ในยูทูบ (Grammy, 2024) จากที่นำเสนอมาข้างต้น จะเห็นว่า สื่อวัฒนธรรมประชานิยมเป็นพื้นที่หนึ่งในการสร้างสรรค์และสืบทอดวรรณกรรมให้แพร่กระจายและดำรงอยู่ในบริบทร่วมสมัย

สรุป

การศึกษาทวิวิธีการดัดแปลงตัวร้ายในวรรณกรรมไทยให้กลายเป็นตัวเอกในบทเพลงร่วมสมัย ทำให้พบทวิวิธีการดัดแปลงทั้งหมด 7 ด้านคือ ทวิวิธีการดัดแปลงชื่อเพลง โครงเรื่อง แก่นเรื่อง เนื้อเรื่อง ตัวละคร มุมมองการเล่าเรื่อง และภาษา ทวิวิธีเหล่านี้มีความสอดคล้องกัน คือ เป็นการดัดแปลงวรรณกรรมที่เกิดจาก*การตีความใหม่และมองต่างมุม* ส่งผลให้ตัวร้ายที่ได้กลายเป็นตัวเอกในบทเพลงนั้นมีลักษณะสำคัญ คือ “ร้ายเพราะรัก” ไม่ได้ร้ายเพราะเกิดจากนิสัยและพฤติกรรมที่เลวทราม มุมมองของตัวร้ายที่ถูกหยิบยกมาเป็นประเด็นในการดัดแปลงบทเพลงคือ มุมมองของคนที่ไม่พบเห็นในสนามความรัก ไม่สมหวัง ไม่ได้ตั้งใจปรารถนา ความทุกข์ ความน้อยเนื้อต่ำใจในความอาภัพรัก และรักข้างเดียว อันทำให้เพลงที่ถ่ายทอดออกไปนั้นเป็นเพลงเศร้า เป็นไปได้ว่า ความสำเร็จและความนิยมที่เกิดขึ้นในบทเพลงที่ดัดแปลงจากตัวร้ายในวรรณกรรมนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเรื่องราวที่นำเสนอขึ้น คล้ายกับประสบการณ์ความรักของหนุ่มสาวสมัยใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งอยู่ในวังวนของความรักและมนุษย์จริง ๆ ต่างมีดี-เลวปะปนกัน ไม่ต่างกับตัวร้ายในวรรณกรรม

เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ข้อค้นพบในบทความนี้สอดคล้องกับงานของ Panyamee (2016, pp. 19 - 28) ที่เสนอว่า บทเพลงร่วมสมัยที่ดัดแปลงจากเรื่องรามเกียรติ์ มีทั้งเพลงที่อ้างอิงเหตุการณ์จากวรรณกรรมโดยตรง เพลงที่สื่ออารมณ์เสมือนตัวละครกำลังเล่าเรื่อง และเพลงที่อ้างอิงตัวละครเพื่อเสริมอารมณ์ของเพลง ส่วนที่แตกต่างกันคือ เพลงที่ดัดแปลงจากรามเกียรติ์ในภาพรวมส่วนใหญ่นำเสนอเรื่องราวและเหตุการณ์ได้ถูกต้องตามเนื้อเรื่องในรามเกียรติ์ แต่เมื่อศึกษาเฉพาะในมิติเพลงที่ดัดแปลงจาก “ตัวร้าย” กลับพบว่า เรื่องราวที่นำเสนอผ่านบทเพลง ส่วนใหญ่ไม่ถูกต้องหรือต่างไปจากวรรณกรรมแบบฉบับ กล่าวคือ ตัวร้ายในบทเพลงไม่ได้ “ร้าย” เพราะจิตใจและพฤติกรรมอันชั่วร้าย แต่ “ร้ายเพราะรัก” อันเกิดจากอารมณ์ความรู้สึกของคนที่ยึดอยู่ในห่วงรักร้อย่างสุดซึ้ง หลายเพลงนำเสนอตัวละครให้ดูน่าสงสาร น่าเห็นใจ เช่น หากมนุษย์คนหนึ่งได้แต่งงานกับคนที่เขารัก แม้จะเพียงทำดีด้วยเท่าใด ทุ่มเทแคไหน นานเท่าใด ก็ได้เพียง “ร่างกาย” แต่ไม่ได้ “หัวใจ” ผู้เสพยา่อมต้องรู้สึกสงสารเห็นใจตัวละครนั้น ตัวละครที่กล่าวถึงนี้ คือ “ขุนช้าง” ในมุมมองที่นำเสนอผ่านบทเพลง

นอกจากนี้ กรณีศึกษานี้ยังพบ “บทเพลงที่ชื่อพรตัวละครในวรรณกรรมซึ่งได้กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์” คือเพลง “ขุนช้างมหาเศรษฐี” การที่ตัวละครฝ่ายร้ายคือ “ขุนช้าง” ได้กลายเป็น

“สิ่งศักดิ์สิทธิ์” ในวัฒนธรรมไทยเป็นประเด็นที่น่าสนใจยิ่ง ผู้เขียนพบว่า สิ่งที่เนื้อเพลงอ่อนนวยขอ จาก “พ่อขุนช้าง” คือ เงินทอง ความร่ำรวย และความรัก สิ่งเหล่านี้เชื่อมโยงกับตัวบทวรรณกรรมในแง่ที่ขุนช้างเป็นเศรษฐี มีฐานะร่ำรวย มั่งคั่ง นอกจากนี้ ไม่ว่าจะอย่างไร ขุนช้างก็ได้แต่งงานกับนางวันทอง และได้อยู่กินกันระยะหนึ่ง ในแง่นี้ ขุนช้างจึงมีคุณลักษณะอีกประการหนึ่ง คือ การได้ครอบครองหญิงสาวที่สวยงาม การได้แต่งงานกับผู้หญิงที่มีความงามก็เป็นสิ่งที่มนุษย์ปุถุชนปรารถนา ดังเนื้อร้องตอนหนึ่งว่า “โอคาถาหมาลละลวย มีเงินมีทองได้สาวสวย ๆ มาอนแนบกาย” ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยร่วมสมัยส่วนหนึ่งได้มองข้ามการเป็น “ตัวร้าย” ของขุนช้าง แต่เลือกที่จะตีความในบางแง่มุม จึงทำให้ขุนช้างกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือบูชา เชื่อว่าสามารถดลบันดาลความร่ำรวยเงินทองได้ สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ สอดคล้องกับที่ สุกัญญา สุขฉายา (2015, pp. 71-115) กล่าวว่า “สังคมไทยปัจจุบันนิยมตัวละครฝ่ายร้ายในนิทานมากกว่าคนดีแบบเดิม จึงมีวัดถุมงคลรูปชุก ขุนช้าง ทศกัณฐ์ โดยเน้นที่คุณสมบัติความร่ำรวยมากกว่าการเป็นคนดี คนกล้า คนเก่ง” สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ ผู้เขียนวิเคราะห์ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับความนิยม “ตัวร้าย” ซึ่งถูกดัดแปลงและตีความใหม่ แล้วนำเสนอในสื่อวัฒนธรรมประชานิยม “การดัดแปลง “ตัวร้าย” ในวรรณกรรมไทยให้กลายเป็น “ตัวเอก” ในบทเพลงร่วมสมัย” ก็เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประชานิยมดังกล่าว

การดัดแปลงตัวร้ายในวรรณกรรมให้เป็นบทเพลงร่วมสมัยที่เป็นกรณีศึกษา มีประเด็นที่ชวนให้ถกเถียงในด้านความถูกต้องและคุณค่าของการดัดแปลง เพราะเรื่องราวการดัดแปลงบางกรณีไม่ถูกต้องตามตัวบท หรืออุดมคติที่สังคมในอดีตต้องการนำเสนอ อย่างไรก็ตาม เจริญญ่อมมีสองด้านการดัดแปลงวรรณกรรมมีส่วนดีคือ ทำให้วรรณกรรมนั้น ๆ ยังคงมีชีวิต ถูกเล่าขาน ไม่ตายหรือสูญหายไปตามกาลเวลา อันที่จริงวรรณกรรมเป็นสมบัติร่วมของคนไทยทุกคน ทุกคนมีสิทธิ์เข้าถึงและประยุกต์ใช้วรรณกรรม (ไม่เพียงนักวรรณคดี) หากการดัดแปลงนี้ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้เสพได้รับรู้และสนใจวรรณกรรม และเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้รากวัฒนธรรมนี้ในเชิงลึก ก็นับได้ว่าน่าสนใจยิ่ง

References

- Grammy, G. (2024). *Goosebumps! Pha Daeng Nang Ai OST dominates trending charts with 5 versions simultaneously*. Retrieved October 15, 2024. <https://www.facebook.com/grammygoldpage/posts/1149881340500637/>. [In Thai].
- Jaruworn, P. (2016). *Folklore and Tourism: Nong Khao Cultural Village Kanchanaburi Province*. Academic Publications Project, Faculty of Arts, Chulalongkorn University. [In Thai].
- Kaewkallana, N. (2023). *Creative perpetuation of Thai literature in the context of contemporary Thai society*. Thammasat University. [In Thai].
- Ketprathum, W. (2003). *Thai Poetic Forms*. Pattana. [In Thai].
- Panyamee, W. (2016). Ramayana: The Process of Transition from Traditional Literature to Popular Music. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 4(1), 1-32. [In Thai].
- Prasannam, N. (2021). *The poetics of lights and shadows: Literature and adaptation studies*. Saengdao. [In Thai].
- Royal Society of Thailand, the. (2009). *Dictionary of Literary Terms, Royal Society of Thailand Edition*. The Royal Society of Thailand. [In Thai].
- Royal Society of Thailand, the. (2023). *Dictionary of Literary Terms, Royal Society of Thailand Edition (Revised)*. Second Edition. The Royal Society of Thailand. [In Thai].
- Sangkaphanthanon, P. (2016). *Contemporary Literary Theory*. Nakorn. [In Thai].
- Sornjai, N. (2002). *Comparative study of the adapted versions of Khun Chang – Khun Phaen*. Thesis for the degree of Master of Arts Department of Thai Graduate School Silpakorn University. [In Thai].
- Sookcharoen, P. (2019). The New Appearances under the Old Perception of Thai Literature in Thai Songs. *The Golden Teak: Humanity and Social Science Journal (GTHJ.)*, 25(4), 12-21. [In Thai].
- Sujachaya, S. (2015). The Application of Folklore to Making Amulets in Present Day. In *Thai Folktales in a Changing World*. (p. 71-115). Na Thalang, S. (Eds). Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organisation). [In Thai].
- Wongdeuan, W. & Intaraporn, W. (2019). CHARACTERS FROM THAI LITERATURE IN NEW-STYLE THAI SONGS: POPULARITY AND PRESENTATION METHODS. *Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities, and Arts)*, 12(1), 274-293. [In Thai].